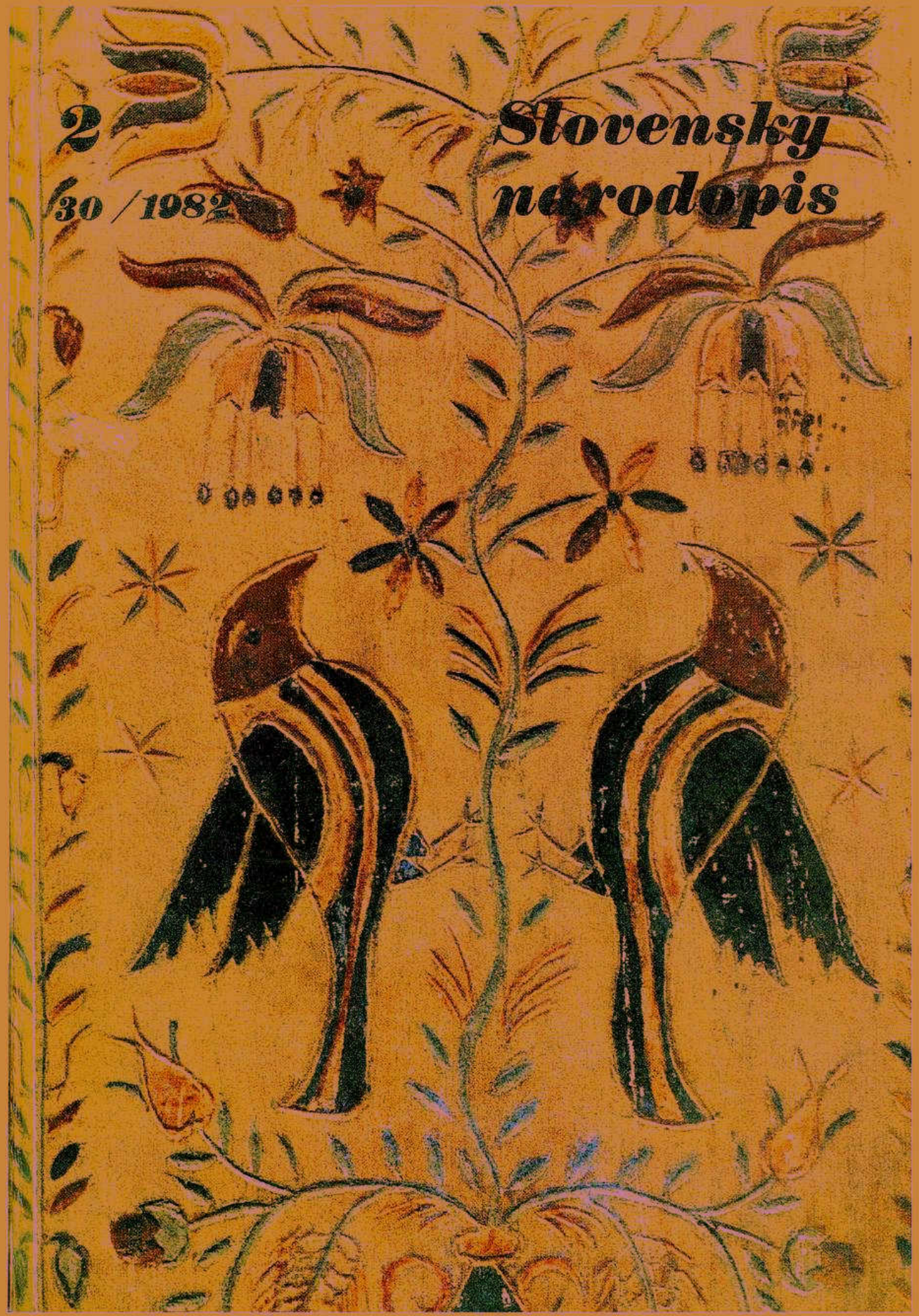

2

30 / 1982

Slovensky narodopis

Na obálke: Piest ako dar z lásky. 1. strana: Detail. 4. strana: Celok. Zo zbierok Slovenského národného múzea v Martine. Foto J. Déer

HLAVNÁ REDAKTORKA

Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Viera Gašparíková

REDAKČNÁ RADA

Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Emília Horváthová, Soňa Kovačevičová, Igor Krištek, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosáľová, Adam Pranda, Antonín Robek

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

ČASOPIS SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

OBSAH

ŠTÚDIE

Fileová, Božena: Úvodom	165
Urbancová, Viera: K 80. narodeninám PhDr. Jána Mjartana, DrSc.	167
Luther, Daniel: K teoretickým východiskám štúdia tradície	177
Jakubíková, Kornélia: Svadobné obyčaje ako výraz zmien rodinných a sociálnych vzťahov	187
Feglová, Viera: Zmeny kolektívnych noriem v súčasnej vianočnej obradovosti	196
Salner, Peter: K teoretickým problémom etnografického výskumu mesta	211
Ratica, Dušan: Etnografické štúdium rodinnej výchovy	219
Sigmundová, Marta: Vybrané problémy etnografického výskumu rodiny	229
Krekovičová, Eva: K metodologickým otázkam výskumu stavu a vývinových tendencií súčasného piesňového repertoáru ľudových vrstiev	245
Hlôšková, Hana: K otázkam štúdia štylizovaného ľudového rozprávanstva	255
Langer, Jiří: Funkcie tradičných vokálnych prejavov pri zbere sena na Orave	269

MATERIÁLY — ROZHLADY

Čukan, Jaroslav: Spôsob života rybár-polskej robotníckej kolónie v minulosti	286
--	-----

Pilátová, Viera: Na margo etnografického výskumu v robotníckej kolónii Trnavských automobilových závodov	301
Podoba, Juraj: Vplyv dedičskoprávných noriem na ľudové obydlie moravsko-slovenského pomedzia	309
Stoličná, Rastislava: Vývinové tendencie stravovacieho systému ľudových vrstiev na Slovensku	327
Danglová, Olga: Estetický vzťah dedinského obyvateľstva k prírode	335
Mann, Arne B.: Magické spôsoby privolávania manželského partnera v období masového vystaňovalectva do zámoria	349
Štibrányiová, Táňa: Úloha morálky pri výbere manželského partnera v obci Veľké Zálužie	356
Profantová, Zuzana: K dejinám kalendárovej literatúry pre ľud na Slovensku v 19. storočí	360
Falťanová, Lubica: Trhy a jarmoky na Slovensku v minulosti a ich miesto v ľudovej kultúre	372
Sopoliga, Miroslav: Národopisná expozícia v prírode vo Svidníku	379
Maráky, Peter: Múzeum dediny juvýchodnej Moravy v Strážnici	384
Apáthyová-Rusnáková, Zora: O činnosti seminára marxistickej metodológie pre mladých vedeckých pracovníkov pri Národopisnom ústave SAV	386
Ratica, Dušan: Seminár Morálka v tradičnom ľudovom prostredí	387

DISKUSIA — GLOSY

К дискуссии о терминологических вопросах этнографического исследования семьи 390

Salner, Peter: Vývoj štruktúry kysuckej rodiny v 20. storočí 390

RECENZIE A REFERÁTY

Zborník Slovenského národného múzea LXXV, Etnografia 22, 1981 (Stanislav Horváth) 397

Autori príspevkov uverejnených v čísle 398

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ

Филова, Божена: Предисловие 165

Урбанцова, Вера: К 80-летию со дня рождения д-ра Яна Мьяртана, доктора наук 167

Лутер, Даниел: К теоретическим исходным положениям изучения традиций 177

Якубикова, Корнелия: Свадебные обычаи как выражение изменения семейных и социальных отношений 187

Феглова, Вера: Изменение коллективных норм в современной рождественской обрядности 196

Салнер, Петер: К теоретическим проблемам этнографического исследования города 211

Ратица, Душан: Этнографическое изучение семейного воспитания 219

Сигмундова, Марта: Избранные проблемы этнографического исследования семьи 229

Крековичова, Ева: К методологическим вопросам исследования состояния и тенденций развития в современном песенном репертуаре народных масс 245

Глошкова, Гана: К вопросам изучения стилизованного народного рассказывания 255

Лангер, Иржи: Функции традиционных вокальных проявлений при уборке сена на Ораве 269

МАТЕРИАЛЫ — ОБЗОРЫ

Чукан, Ярослав: Образ жизни в рибарпольской рабочей колонии в прошлом 286

Пилатова, Вера: По поводу этнографических исследований в рабочей ко-

лонии Трнавского автомобильного завода 301

Подоба, Юрай: Влияние наследственно-правовых норм на народное жилище на моравско-словацкой границе 309

Столична, Растислава: Тенденции развития системы питания народных слоев в Словакии 327

Данглова, Ольга: Эстетическое отношение сельского населения к природе 335

Манн, Арне Б.: Магические способы призвания супруга в период массовой эмиграции за океан 349

Штибраниова, Татьяна: Роль морали при выборе партнера в браке в деревне Вельке-Залужье 356

Профантова, Зузана: К истории календарной литературы для народа в Словакии в 19-м веке 360

Фалтянова, Любница: Рынки и ярмарки в Словакии и их место в народной культуре в прошлом 372

Сополига, Мирослав: Этнографическая экспозиция в природе в Свиднике 379

Мараки, Петер: Музей деревни Юго-Восточной Моравии в Стражнице 384

Апатиова-Руснакова, Зора: О деятельности семинара марксистской методологии для молодых научных работников при Институте этнографии САН 386

Ратица, Душан: Семинар „Мораль в традиционной народной среде“ 387

ДИСКУССИЯ — ГЛОССЫ

К дискуссии о терминологических вопросах этнографического исследования семьи 390

Салнер, Петер: Развитие структуры кысужской семьи в 20-м веке 390

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

INHALT

STUDIEN

Filová, Božena: Vorwort 165

Urbanová, Viera: Zum 80. Geburtstag des PhDr. Ján Mjartan, DrSc 167

Luther, Daniel: Zu den theoretischen Ausgangspunkten des Studiums der Tradition 177

Jakubiková, Kornélia: Die Hochzeitsbräuche als Ausdruck der Veränderungen in den sozialen und Familienbeziehungen 187

Feglová, Viera: Die Veränderungen der kollektiven Normen im gegenwärtigen Weihnachtsbrauch 196

Salner, Peter: Zu den theoretischen Problemen der ethnographischen Erforschung der Stadt	211
Ratica, Dušan: Ethnographisches Studium der Familienerziehung	219
Sigmundová, Marta: Ausgewählte Probleme der ethnographischen Erforschung der Familie	229
Krekovičová, Eva: Methodologische Fragen der Erforschung des Zustandes und der Entwicklungstendenzen im gegenwärtigen Liederrepertoire bei den volkstümlichen Schichten	245
Hlôšková, Hana: Zu den Fragen des Studiums des stilisierten volkstümlichen Erzählentums	255
Langer, Jiří: Die Funktionen der traditionellen vokalischen Äusserungen bei der Heuernte im Orava-Gebiet	269

MATERIALIEN — RUNDSCHAU

Čukan, Jaroslav: Die Lebensweise der Arbeiterkolonie in der Ortschaft Rybárpole in der Vergangenheit	286
Pilátová, Viera: Zur ethnographischen Erforschung in der Arbeiterkolonie der Automobilwerke in Trnava	301
Podoba, Juraj: Der Einfluss der erbrechtlichen Normen auf die volkstümliche Wohnstätte der mährisch-slowakischen Grenzscheide	309
Stoličná, Rastislava: Die Entwicklungstendenzen der volkstümlichen Nahrung in der Slowakei	327
Danglová, Oľga: Die Ästhetische Beziehung des Dorfbewohners zur Natur	335
Mann, Arne B.: Magische Arten des Herbeirufens des Ehepartners in der Periode der Massenauswanderung nach Übersee	349
Štibrányiová, Tatiana: Die Rolle der Moral bei der Auswahl des Ehepartners in der Ortschaft Veľké Zálužie	356
Profantová, Zuzana: Zur Geschichte der Kalenderliteratur für das Volk in der Slowakei im 19. Jahrhundert	360
Faltanová, Lubica: Märkte und Jahrmärkte in der Slowakei in der Vergangenheit und ihre Stelle in der Volkskultur	372
Sopoliga, Miroslav: Das Freilichtmuseum in Svidník	379
Mazák, Peter: Das Freilichtmuseum des südöstlichen Mährens in Strážnica	384

Apáthyová-Rusnáková, Zora: Über die Tätigkeit des Seminars der marxistischen Methodologie für junge wissenschaftliche Arbeiter im Ethnographischen Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften	386
Ratica, Dušan: Das Seminar „Die Moral im traditionellen volkstümlichen Milieu“	387

DISKUSSION — GLOSSEN

Zur Diskussion über terminologische Fragen der ethnographischen Forschung der Familie	
Salner, Peter: Die Entwicklung der Struktur der Familie in der Region Kysuce im 20. Jahrhundert	390

BÜCHERBESPRECHUNGEN UND REFERATE

CONTENTS

ARTICLES	
Filová, Božena: Foreword	165
Urbanová, Viera: 80 th Birthday of PhDr. Ján Mjartan, DrSc	167
Luther, Daniel: On the Theory Study of the Tradition	177
Jakubíková, Kornélia: Wedding Customs as an Expression of Changes in Family and Social Relations	187
Feglová, Viera: Changes of Collective Criterions in Contemporaneous Christmas Ceremony	196
Salner, Peter: Theoretic Problems of the Ethnographic Research of the City	211
Ratica, Dušan: The Ethnographic Study of the Family Education	219
Sigmundová, Marta: The Ethnographic Research of the Family: Chosen Problems	229
Krekovičová, Eva: The Research of the Present Song Repertory Among the People: Methodological Questions	245
Hlôšková, Hana: Questions of the Folk Narrators' Study	255
Langer, Jiří: The Function of Traditional Voice Expressions While Collecting the Hay in the Region of Orava	269

VARIOUS MATERIAL

Čukan, Jaroslav: The Way of Life in the Workers' Colony in the Village Rybárpole in the Past	286
Pilátová, Viera: The Ethnographic Research in the Workers' Colony Be-	

longing to the Car Factory in the Town Trnava	301
Podoba, Juraj: The Influence of Hereditary-Juridical Norms on the Folk Dwelling in the Moravian-Slovak Borderland	309
Stoličná, Rastislava: Developing Tendencies of the Food System Among the People in Slovakia	327
Danglová, Olga: The Aesthetic Relation of the Village Inhabitants Toward the Nature	335
Mann, Arne B.: Magic Ways of Calling Own Husband or Wife in the Period of Mass Emigrations into the Oversea Regions	349
Štibrányiová, Tatiana: The Role of Morals When Choosing the Husband or Wife in the Village Veľké Zálužie	356
Profantová, Zuzana: The History of the Almanac Literature for the People in Slovakia in the 19 th Century	360
Falfanová, Eubica: Markets and	

Fairs in Slovakia and Their Place in the Folk Culture in the Past	372
Sopoliga, Miroslav: Open Air Museum in the Town Svidník	379
Maráky, Peter: Open Air Museum of South-Eastern Moravia in the Town Strážnice	384
Apáthyová-Rusnáková, Zora: The Activity of the Marxist Methodologic Seminar for Young Scientific Workers in the Ethnographic Institute of the Slovak Academy of Sciences	386
Ratica, Dušan: The Seminar „Morals in the Traditional Folk Surroundings“	387

DISCUSSION

Discussion About Terminological Questions of the Ethnographic Research of the Family	
Salner, Peter: The Structure Development of the Family in the Region of Kysuce in the 20 th Century	390

BOOKREVIEWS AND REPORTS

K TEORETICKÝM VÝCHODISKÁM ŠTÚDIA TRADÍCIE

DANIEL LUTHER

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Jedným z okruhov štúdia ľudovej kultúry je zameranie sa na problematiku tradície, na zisťovanie zákonitostí jej pôsobenia v súčasných spoločenských podmienkach a na objasňovanie funkcie tradície v kultúre sledovaného spoločenstva.

Je prirodzené, že taký zložitý teoretický problém, akým kategória tradície nesporne je, nemožno riešiť v jeho komplexnosti. V literatúre nachádzame viacero upozornení, že zo všeobecných filozofických zákonitostí vzťahu tradície a kultúry (v najširších chápaniach oboch pojmov) je nevyhnutné prejsť k analýze konkrétnych tradícií vo vymedzenom kultúrnom systéme, resp. v užších vzťahových súvislostiach. Aj zo širokého pojmu „ľudových tradícií“ musíme vyčleniť konkrétne tradície, ktoré možno hierarchicky usporiadať od komplexnejších celkov ľudovej kultúry po jej jednotlivé časti, prvky a ich väzby. Orientácia na štúdium tradície teda predpokladá:

- a) charakterizovať kategóriu tradície ako imanentnú zložku kultúry,
- b) skúmať pôsobenie tradície v štruktúre vymedzeného kultúrneho systému.

V príspevku sa zameriavame na vymedzenie a charakterizovanie základných vlastností tradície ako všeobecného princípu histórie kultúry, a tieto

vlastnosti sa pokúsime špecifikovať v zúženej oblasti ľudovej kultúry. K stanoveným dvom základným okruhom sa teda snažíme prispieť len čiastkovou problematikou. Základnou poznatkovou bázou práce je zhromaždená literatúra, ktorú používame s cieľom načrtnúť prostredníctvom už vyslovených stanovísk niektoré teoretické východiská štúdia tradície v ľudovej kultúre.

1. V oblasti teórie kultúry je viacero prác, ktoré pri definovaní kultúry a rozboru jej funkcií vychádzajú z analýzy ľudskej činnosti. Základný postulát spočíva v tom, že v rámci sociálneho systému sa rozlišujú sociálne a kultúrne komponenty na označenie rôznych stránok ľudskej činnosti. Ľudská činnosť je širší pojem ako kultúra, pri označovaní ľudskej aktivity môže vyjadrovať tak biologickú, životnú činnosť človeka, ako aj jeho sociálnu, kultúrnu, špecificky ľudskú činnosť.¹ Kultúra je chápaná v spojitosti s pojmom spoločnosť: kým pod spoločnosťou treba rozumieť kolektív ľudských individuí a jemu prislúchajúci systém sociálnych vzťahov, kultúra je výrazom špecifickej funkcie kolektívneho života ľudí, vytvorenej v procese nastolenia kvalitatívne osobitého, aktívne pracovného vzťahu k vonkajšiemu prostrediu.² Z týchto pozícií je kultúra definovaná ako „zvláštny, len

človeku vlastný spôsob činnosti mimo-biologického pôvodu a zároveň objektivizovaný výsledok tejto činnosti“.³ Objektivizácia tejto činnosti a jej osvojovanie sa uskutočňuje v rôznych spoločenských zoskupeniach, preto „kultúra“ môže označovať javy rozličného rozsahu; možno hovoriť o kultúre spoločnosti, o kultúre tej či onej časti spoločnosti (triedy, stavu, skupiny atď.) i o kultúre jednotlivce osobnosti.⁴

Základnou funkciou činnosti je zachovávať a nepretržite rozvíjať ľudskú spoločnosť, je podmienkou jej existencie. Činnosť je teda taká forma aktivity, ktorá je povolaná reprodukovať nadprirodzené podmienky bytia spoločnosti, jej spoločenské vzťahy, kultúru a napokon i samotnú ľudskú bytosť.⁵ V dynamickej zložke, v reálnom fungovaní spoločnosti a rozvíjaní jej činnosti sa objavuje prvý pre nás dôležitý moment, ktorý je najvšeobecnejšou charakteristikou funkcie kultúry — je to reprodukcia ľudskej činnosti.

Túto základnú potrebu zabezpečujú prostriedky praktickej činnosti a spôsoby ich zužitkovania, ktoré sa označujú pojmom technika. E. S. Markarian rozpracoval „technologické“ aspekty kultúry pri systémovej typológii vzťahov, charakteristických pre spoločenský život ľudí. Z tejto typológie, zodpovedajúcej definícii kultúry ako komplexného vyjadrenia aktívne-tvorivého charakteru ľudskej činnosti, vyvodzuje i základné funkcie kultúry:

a) inštrumentálna funkcia, ktorú zabezpečuje materiálna technika,

b) normatívna funkcia, spojená s organizačnou technikou (z tejto funkcie ďalej vydeľuje tzv. sacionormatívnu kultúru),

c) signifikačná funkcia, vyjadrená v symbolickej technike rozumových a emocionálnych procesov,

d) komunikačná funkcia, spojená so symbolickou technikou, zabezpečujúca medziľudský styk.⁶

Kultúra v uvedenom poňatí sa vyvíja v dynamickom mechanizme sociálno-historickej praxe, v neustálom uchovávaní a rozvíjaní mnohorakých foriem ľudskej činnosti. Vývojový proces kultúry, spätý s nepretržitou výmenou generácií, obsahuje v sebe všeobecne uznávanú zákonitosť: z jednej strany dedenie, odovzdávanie a aplikáciu nazhromaždených hodnôt, z druhej strany hľadanie nových foriem kultúry, dokonalejších alebo viac vyhovujúcejších súdobým potrebám. V tomto dialektickom procese sú korene „reprodukcie“ kultúry, sústavného nadväzovania, obnovenia a rozvíjania jej jednotlivých foriem. Kultúrne dedičstvo rozvíja pozitívna tvorivá aktivita, ktorá zákonite prekonáva a umocňuje dosiahnutý stupeň materiálnych a duchovných hodnôt: „Kontinuita v kultúre je teda fenomén dialekticky premenlivý.“⁷ Tak sa dostávame k pojmu tradícia ako k nevyhnutnej súčasť protirečivého procesu histórie kultúry, sprevádzajúcej vývin spoločnosti v jej nepretržitej výmene generácií, v osvojovaní a tvorivom uplatňovaní jestvujúceho súboru hodnôt každým nastupujúcim pokolením.

Z reálneho bytia ľudskej spoločnosti a kultúry, z ontogenetického uchopenia spoločenských javov vychádzajú v podstate všetky zásadné definície tradície. J. Szacki v prehľade problematiky tradície v spoločenskovednej literatúre vyčlenil tri hlavné smery ponímania tradície, ktoré označil ako činnosť, predmetový a podmetový.⁸ Poukázal tu na zdôrazňovanie niektorej stránky tradície — samotného procesu odovzdávania, zákonitosti medzigeneračnej transmisie, ďalej hodnoty javov, vďaka ktorej sú tieto javy odovzdávané z generácie na generáciu, a nakoniec zdôrazňovanie postoja, vzťahu spoločenstva ku kultúrnemu dedičstvu ako dôležitému momentu kontinuity tradície. V zásade sú tu však vyjadrené také východiskové prístupy, v ktorých dominuje

- a) axiologický aspekt — tradícia sa spája s konkrétnymi javmi, hodnotami, ktoré sú dedené z generácie na generáciu, tradícia predstavuje časť kultúrneho dedičstva v dialektickej protikladnosti vzťahu tradícia — inovácia,
- b) komunikačný aspekt — ide o tradovanie spoločenských a kultúrnych javov, zákonitý proces odovzdávania poznatkov v mezigeneračnej transmisii.

A. G. Spirkin pri filozofickom vymedzovaní pojmu tradícia dospel ku komplexnému zovšeobecneniu, keďže zbral do úvahy oba uvedené aspekty. *Tradícia v jeho poňatí vzniká ako sociálna forma odovzdávania ľudských skúseností a predstavuje určitý typ vzťahu medzi následnými štádiami rozvíjajúceho sa objektu, v tom i kultúry, kedy „staré“ prechádza v „nové“ a produktívne v ňom „pracuje“.*⁹ Uvedenú produktivnosť považuje za dôležitý moment pre odôvodnenie najčastejšie zdôrazňovanej vlastnosti tradície, ktorou je stabilita. Stabilita získava tradícia vtedy, ak je spôsobilá premieňať sa v kontexte obecného nového.¹⁰ Teda stabilita produktívnej tradície neznamena jej nemennosť, pretože vtedy sa tradícia stáva konzervatívnou, je brzdou všeobecného progresu, ale vyjadruje jej vymanenie sa z úzkych časových rámcov, jej trvalejšiu platnosť. V každej historickej etape sa tradícia zostavuje, skladá, nesie pečať svojej doby. Podlieha prirodzeným zmenám, meniac formy svojho prejavu v spojitosti s meniacou sa historickou situáciou.¹¹ Stabilita tradície možno považovať za vlastnosť kultúry adaptovať sa v následných etapách historického procesu.

Tradícia pôsobí v kolobehu generačnej výmeny, plní dôležitú funkciu socializácie. „Ľudia každého následného pokolenia zaraďujú sa do života, do sveta predmetov a vzťahov, do sveta znakov a symbolov, vytvorených pred-

chádzajúcimi generáciami.“¹² Tento mechanizmus odovzdávania informácií vydeľuje E. S. Markarian ako osobitné funkcie kultúry, označené ako signifikačná a komunikačná funkcia. Vyjadruje proces tvorby znakov, ich štruktúru v rozumových a emocionálnych procesoch, ako aj odovzdávanie informácií v komunikačnej (medziludskej a mezigeneračnej) sfére. „V procese konštruktívno-tvorivej činnosti ľudí kryštalizujú sa ich schopnosti, vlohy a vedomosti ako v predmetnom svete, tak aj v mnohoobraznom svete symboliky, v jazyku. Cez mnohoraké nitky masovej komunikácie sme spätí nielen s blízkymi a známymi, ale aj s celým svetom žijúcich i predchádzajúcich generácií.“¹³

Mechanizmus preberania nahromadených informácií, t. j. mechanizmus spoločenského dedenia hodnôt z generácie na generáciu, sa uskutočňuje pomocou semiotických systémov. Informácia predstavuje v Lotmanovom chápaní podstatu kultúry, ktorú tvorí „súhrn celej dedične neprenosnej informácie, spôsobov jej organizácie a zachovania“.¹⁴ Mechanizmus prenosu informácií však neznamená ich jednoduché hromadenie: „Kultúra nie je čírym skladištom informácií. Je to neobyčajne zložito organizovaný mechanizmus, ktorý zachováva informáciu, neustále pre to vytvárajúc najvhodnejšie a najdokonalejšie spôsoby, prijíma novú informáciu, šifruje a dešifruje správy a prenáša ich z jedného systému znakov do druhého. Kultúra je pružný a komplikovaný mechanizmus poznávania.“¹⁵ Tradíciu možno označiť Lotmanovou terminológiou aj ako „informačnú pamäť“. Prenáša, uchováva a spoluvytvára informácie, čím aktívne zasahuje do vývoja kultúry.

Tak ako tradíciu nemožno stotožniť s kultúrou, tak isto nemožno hovoriť o nej ako o synonyme vývoja. Tradícia je len jednou jeho stránkou, predstavuje usporiadanosť (systémovosť) informácií.

Vývoj, prebiehajúci v neustálom napätí medzi usporiadanosťou systému (negentrópiou) a jeho porušovaním, deštruktúraciou (entrópiou), sa javí ako „hromadenie informácií“ v uvedených systémových vzťahoch. Každý kultúrny jav je tak výsledkom koncentrácie informácií v systémovej usporiadaní. Preto A. G. Spirkin konštatuje, že „koncentrácia kultúry vo výsledkoch ľudskej tvorby predstavuje charakteristickú črtu kultúrnej tradície“.¹⁶

Z týchto, z nášho hľadiska najpodstatnejších filozofických charakteristík tradície ako imanentnej súčasť kultúry, môžeme sumarizovať niekoľko zovšeobecnení:

a) tradícia vzniká ako sociálna forma odovzdávania informácií;

b) tradícia je typ vzťahu medzi následnými štádiami rozvíjajúcej sa kultúry;

c) pôsobí v procese reprodukcie ľudskej činnosti;

d) v procese reprodukcie je tradícia v dialektickom vzťahu s inováciou;

e) produktivnosť tradície je podmienkou jej stabilnosti, neproduktívna tradícia sa rozpadá;

f) vyvoláva koncentráciu informácií v produktoch ľudskej činnosti;

g) tak ako kultúra i tradícia je ohraničená historickou etapou a sociálnymi vzťahmi, v ktorej pôsobí.

2. Ak prejdeme do oblasti ľudovej kultúry a pokúsime sa vybrať a utriediť zovšeobecňujúce poznatky o tradícii zisťujeme, že orientáciu v literatúre komplikuje v zásade dvojaké chápanie tradície. Pod týmto pojmom sa rovnako ako vo filozofických a sociologických prácach rozumie buď proces transmisie kultúry, alebo kultúrne dedičstvo.¹⁷ Takéto dvojaké chápanie vyplýva zrejme z toho, že sa tradičnosť považuje za podstatnú vlastnosť ľudovej kultúry, predmet bádania sa označuje ako určitý typ tradície: študuje sa historický vývoj tradície, jej stav v jednotlivých historic-

kých etapách, ale aj mechanizmus tradovania v celej jeho zložitosti. Obidva pohľady sa objavujú i v definícii disciplíny: „Etnografii lze definovat jako společenskou vědu zabývající se zkoumáním *kolektivně vytvářených a tradovaných jevů* života a kultury v tradičních skupinách (pospolitostech) a v lokálních skupinách, které jsou jejich obdobou v průmyslové civilizaci; hlavní pozornost je při tom obrácena ke konkrétním, pro danou skupinu charakteristickým formám života a kultury a k jejich *souvislosti s tradicí*.“¹⁸

Chápanie tradície ako kultúrneho dedičstva sa prenáša i do pojmov, ohraničujúcich predmet bádania. Termíny ľudová tradícia, tradičná ľudová kultúra alebo len zdôraznenie tradičnosti sledovaných javov slúžia na označenie určitej formy kultúry oproti napr. profesionálnej kultúre,¹⁹ masovej kultúre²⁰, ako aj na celkom konkrétne vymedzenie predmetu národopisného bádania ako štúdia určitých tradícií, napr. folklórnych.²¹ V súvislosti s tradičnosťou tu vystupuje do popredia i problém ľudovosti, na čo nadväzuje problém skúmať tradície v konkrétnych spoločensko-historických podmienkach.²² „Tradice poddaných na venkově a tradice námezdních sil, to jsou tradice, které označujeme lidovými tradicemi...“²³ Tradície je nevyhnutné skúmať s ohľadom na spoločenský kontext, na funkciu tradície v konkrétnej spoločnosti, spoločenskej triede, skupine, v konkrétnej dobe.²⁴

Pri takomto pohľade sa tradície priamo spájajú so spoločensky a historicky určenými formami kultúry, ktoré v súčasnosti predstavujú v niektorých prejavoch živú, v iných latentnú súčasť kultúry. Sú dedičstvom minulosti, ktorému sa podľa rôznych, najčastejšie funkčných kritérií pripisuje archaickosť, reziduálnosť, starobylosť, pôvodnosť²⁵, inokedy živosť, aktuálnosť, progresívnosť, prispôsobivosť a pod.

V iných súvislostiach sa zas hovorí o lokálnych, regionálnych, národných i širšie geograficky určených tradíciách.

Chápanie tradície ako kultúrneho dedičstva je najvšeobecnejšie a podľa J. Szackého najpríznačnejšie pre etnografickú literatúru. Problematika tradície sa tu však zahmlieva v celej šírke národopisnej problematiky.

J. V. Bromlej pri vymedzovaní predmetu národopisného bádania vychádza z konštatovania, že do vrstvy kultúry, ktorú ohraničuje pojmom kultúra každodenného života, nepatrí ani „celá profesionálna kultúra (tak individuálna, ako aj masová), kým je v priestorovo-časovom ohľade oddelená od oblasti každodenného života, ale ani všetky nestabilné (netradičné) komponenty kultúry každodenného života.“²⁶ Nás z tejto definície zaujíma predovšetkým stotožnenie tradičnosti a stabilnosti kultúry. K tomu sa vzťahujú nasledovné charakteristiky: „najetnickejšia (etnografická) vrstva kultúry v úzkom význame slova je určovaná dvoma základnými parametrami — nadindividuálnosťou (kolektívnosťou, masovosťou) a stabilnosťou (tradičnosťou, opakovateľnosťou).“²⁷ Nadindividuálne komponenty kultúry, ktoré už nadobudli relatívnu stabilnosť (počas života jednej generácie), sa menia na tradíciu v plnom zmysle slova, ak prejdú medzigeneračnou transmisiou.²⁸ Pritom nie každý druh nadväzovania, nie všetky javy spoločenského života možno zaradiť do tradičných: „Do tradičných patria len tie stabilné javy spoločenského života, ktorých transmisia a akumulácia je doménou spoločenského vedomia. Práve preto sa termín „tradícia“ nepoužíva na označenie výsledkov práce (tak materiálnych, ako aj duchovných), ktoré sa odovzdávajú z generácie na generáciu; to však ešte nevyklučuje stelesnenie niektorých tradícií v daných výsledkoch.“²⁹

V uvedených charakteristikách je for-

mulovaná jedna z dôležitých podmienok vzniku tradície, ktorou je „medzigeneračná transmisia“. I. S. Kon pri rozpracovaní tohto problému uvádza, že toto „nadväzovanie je vo svojej podstate selektívne, t. j. osvojovanie a upevňovanie jedných hodnôt sa spája so zavrňovaním iných, pričom sama táto selekcia je rovnomerná“. V súvislostiach sledovaného problému je dôležitý problém socializácie, prostredníctvom ktorej sa medzigeneračné nadväzovanie uskutočňuje. „Termín socializácia označuje súhrn všetkých sociálnych procesov, vďaka ktorým si jednotlivec osvojuje určitý systém poznatkov, noriem a hodnôt, ktoré mu umožňujú fungovať ako členovi danej spoločnosti. Sem patria uvedomované, sociálne kontrolovateľné procesy cieľavedomého pôsobenia (výchova v širokom zmysle slova), ako aj inštinktívne, spontánne procesy, ktoré tak či onak vplývajú na formovanie osobnosti.“³⁰

Možno predbežne uzavrieť, že v systéme socializácie dochádza k určitému výberu a k stabilizácii nadindividuálnych komponentov kultúry (pričom tu nejde o konkrétne produkty činnosti) a že tento proces môžeme označiť ako proces tradovania.

A. Melicherčík pri charakterizovaní tradície vyšiel z dialektickej protirečivosti vývoja kultúry a tradíciu považuje za vlastnosť vývojového procesu: Kultúra má vcelku dve základné vývinové tendencie. Predovšetkým má tendenciu meniť svoju štruktúru, vyvíjať sa, vnútorne sa rozkladať, a súčasne sa pretvárať a vytvárať nové formy.³¹ Kultúra je však zároveň úzko spätá s tradíciou. Tradícia dáva kultúre „vitalnú silu kontinuity. Tradícia oživuje v nej tendencie nemennosti, tendencie návratov, neraz sa vracia to, čo do určitej miery akoby zaniklo. Myslím, že je to vlastnosť samej štruktúry kultúry. Pritom kultúrne tradície sa prenášajú z pokolenia na pokolenie a prinášajú so

sebou pocit nemennosti kultúry, pocit čohosi večne trvalého. Tradície majú vlastnosť akoby brzdiť kultúrny progres. Tradície sa snažia vyrovnávať štrukturálne rozpory kultúry ako celku, pričom na jednej strane pomáhajú uchovávať mnohokrát, pokiaľ možno hovoriť o histórii kultúry, kontinuitu kultúrnych zmien.³²

Tieto myšlienky ďalej rozvíja J. K r a m a ř í k, ktorý dialektickú rozpornosť pripisuje i samotnej tradícii: „Na jednej strane prispíva k rozvoji výrobných zkušeníostí a poznání v celú sféru života, na druhej strane tím, že se v tomto procese vytvářejí určité normy, pokrok spoločnosti se vlastně omezuje a časem se stavějí ony normy proti pokroku.“³³ Dochádza k neustálemu zápasu negatívnych a pozitívnych stránok pôsobenia tradície, závislého od vývinu celkového kultúrno-spoločenského kontextu. Kvôli spresneniu pojmov doporučuje označovať toto pôsobenie ako retardáčne a progresívne.

Podnetná a mnohé už uvedené súvislosti spresňujúca je aj K r a m a ř í k o v a formulácia tradície: „...nepředává, netraduje se to, co nazýváme kulturou, tedy produktivní i neproduktivní způsob života, poznání, myšlení a představy s ním spojené, samovolně od generace ku generaci. To, co se předává, je určitým výběrem jevů, jež se stávají průběhem doby hodnotami, ba normami lidské činnosti a jednání. Je tedy tradice určitým vědomým procesem, jehož úkolem není jen zajistit pouhou existenci společnosti, ale také její řád, její organizaci.“³⁴ Zahnuté sú tu dôležité aspekty tradície, ako selektívnosť, normatívnosť, stabilitnosť, produktívnosť (neproduktívnosť).³⁵

K tomu je potrebné opäť pripomenúť, že pojem tradícia sa v oblasti ľudovej kultúry vzťahuje na nadindividuálne komponenty kultúry, uskutočňuje sa prostredníctvom socializácie ako systému medzigeneračného nadväzovania a

v dynamickom mechanizme kultúry pôsobí v neustálom dialektickom napätí s inováciou.

Dôležité poznatky o charaktere vzťahu „tradícia — inovácia“ poskytuje analýza kolektívnosti, ktorá je považovaná za podstatnú vlastnosť ľudovej kultúry.³⁶ Problematika kolektívnosti je rozpracovaná predovšetkým vo folkloristike, nakoľko predstavuje jeden zo základných princípov folklórnej tvorby.³⁷ My sa zameriame len na tie súvislosti, ktoré sa priamo dotýkajú vymedzeného problému.

P. G. B o g a t y r i o v a R. J a k o b s o n v práci *Folklór jako zvláštní forma tvorby*³⁸ už pri úvodných formuláciách problému upozorňujú na úzku súvislosť kolektívnosti a tradície. Vychádzajú z jazykovednej dichotómie langue — parole: „langue“ to je súhrn konvencií prijatých určitým spoločenstvom k zaisteniu zrozumiteľnosti „parole“ (individuálny, partikulárny, hovorový akt). „Langue“ predstavuje „tradičný, nadindividuálny systém.“³⁹ „Rovnako ako „langue“ je aj folklórne dielo nadosobné a existuje len potencionálne, je to len komplex istých noriem a impulzov, osnova aktuálnej tradície...“⁴⁰ Tento problém rozvádza P. Bogatyriov v práci *Tradiciya i improvizacija v narodnom tvorčestve*,⁴¹ kde uvádza, že kolektív je prísny cenzorom dodržiavania noriem tradície. Tvorca folklórneho diela je nimi na jednej strane viazaný, no súčasne nevyhnutne využíva improvizáciu, aby známa tradičná látka na poslucháča zapôsobila. „V ľudovej tvorbe tradícia a improvizácia tvoria dialektickú jednotu.“⁴²

V. J. G u s e v takisto zdôrazňuje úlohu kolektívu v procese folklórnej tvorby oproti individuálnym vkladom interpretá: „Kolektív vyberá a bezpečne chráni tie umelecké objavy, ktoré sa zdokonaľujú v procese dlhého spracovávania diela, dodáva im váhu tradície, premieňa ich v obecnú estetickú hodno-

tu.⁴³ Tradícia znamená stabilitu (napr. žánrových a štýlových znakov), ktorú dosahuje folklórne dielo vďaka kolektívnemu princípu tvorby. Individuálny vklad do folklórnej tradície charakterizuje ako improvizáciu, pričom tradícia a improvizácia sú vo vzájomnom pomere. V žánroch, v ktorých tradícia prevláda nad improvizáciou, sa v procese tvorby prejavuje určitá iniciatíva osobnosti v medziach tradície, z druhej strany v žánroch, v ktorých improvizácia prevláda nad tradíciou, ide skôr o tvorbu osobnosti na podklade tradície, kde tvorivá voľnosť osobnosti je určovaná a riadená kolektívne vypracovanými tradíciami.⁴⁴

Tradícia a improvizácia vystupujú ako zákonitosti procesu folklórnej tvorby. Pôsobia ako tendencia neustáleho obmieňania, variovania a zároveň ako tendencia istej kodifikácie, vytvárania normy.⁴⁵ Improvizácia prebieha v rôznej miere v rámci tradície, kedy sa obmieňajú tradičné, stabilné prvky, no tak isto dáva priestor pre vnášanie nových prvkov (vo formálnej i obsahovej stránke), ktoré prechádzajú procesom folklorizácie: „Inovácie možno zachytiť a za také kvalifikovať iba v časovom prieseku blízkom ich vzniku, pretože postupom času a tým ich preverovaním sa udomácňujú, až sa stanú aj ony tradíciou.“⁴⁶ V procese vývinu folklórnej tradície platí zákonitosť väzby: tradícia — improvizácia — inovácia.

Analýza kolektívnosti ako charakteristickej vlastnosti ľudovej kultúry odhaľuje antinomické väzby tradície. V prípade ľudových tradícií treba brať do úvahy kolektívnosť ako tvorivý proces⁴⁷, v ktorom pôsobí tradícia v súčinnosti s improvizáciou ako prostriedkom aktualizácie tradičného javu a s inováciou ako dynamizujúcou zložkou.

3. Náčrt problematiky tradície nám umožňuje určiť jej základné vlastnosti, ktoré je potrebné pri štúdiu ľudovej kultúry odhaľovať a charakterizovať na

konkrétnom výskumnom materiáli. Uvedené vlastnosti ohraničujú pritom tie zložky skúmaného objektu, ktoré nazývame tradičnými. Nejde nám tu teda o komplexný pohľad na javy ľudovej kultúry, ale len o sústredenie sa na tie vlastnosti, vďaka ktorým zaraďujeme tieto javy do tradície. Aby sme spresnili náplň pojmu, určíme na základe predchádzajúceho prehľadu problematiky hlavné znaky tradície.

Pojem tradícia zovšeobecňuje určité štruktúrne vlastnosti ľudovej kultúry. Tieto sa prejavujú v dvoch rovinách:

- a) Charakterizujú vnútornú stavbu kultúry, jej prvky, vzťahy, väzby a ich usporiadanosť a organizáciu.⁴⁸ Analýzou vydeľujeme „tradičné“ a „netradičné“ prvky. Tradícia predstavuje nevyhnutnú a zákonitú časť kultúry, ktorú si dané spoločenstvo osvojilo v procese socializácie. Z tohoto pohľadu sú základnými vlastnosťami tradície
 - stabilitnosť (relatívna nemennosť),
 - kolektívnosť (nadindividuálnosť).
- b) Charakterizujú fungovanie kultúry, určité vnútorné zákony správania systému.⁴⁹ Analyzujeme konkrétny kultúrno-spoločenský mechanizmus. Tradícia je tu jednou zo zákonitostí; kolektívnosť procesu tvorby odhaľuje väzby tradícia — improvizácia (aktualizácia tradície) a tradícia — inovácia (odklon od tradície). Dôležité je, že tradícia pôsobí v tomto procese ako hodnota, je podkladom hodnotových orientácií nositeľov kultúry. Tradícia ako súčasť dynamického mechanizmu kultúry má základné vlastnosti
 - normatívnosť
 - selektívnosť
 - produktívnosť (neproduktívnosť).

Vymedzené vlastnosti považujeme za všeobecné vlastnosti tradície. Znamená to, že v našom príspevku ďalej už nebu-

deme prihliadať k uvedeným dvom rozdielnym prístupom, pretože tieto tvorili len metodologickú konštrukciu, potrebnú na ich vydelenie.

Na záver zhrnieme podstatné charakteristiky stanovených vlastností:

Stabilnosť je vlastnosť tradície udržiavať nemennosť všeobecne známych štruktúrnych znakov jednotlivých kultúrnych javov. Tradíciu nepredstavujú konkrétne javy (hoci v nich môžu byť zhmotnené), ale len stabilizované znaky javu, kodifikované spoločenskými normami, prenášané a udržiavané spoločenským vedomím. Na tomto princípe sa tradícia prispôsobuje vyvíjajúcim sa kultúrno-spoločenským podmienkam — každá nastupujúca generácia tradície nielen preberá, ale zostavuje, skladá zdedený systém znakov v kontexte všeobecne nového. Preto hovoríme o relatívnej stabilnosti, čím vyjadrujeme vlastnosť kultúry adaptovať sa v následných etapách historického procesu. Selektívnosť chápeme v spojitosti s kolektívnosťou (nadindividuálnosťou) tradície. V procese odovzdávania a uchovávanía poznatkov dochádza nielen k stabilizácii znakov, ale aj k ich triedeniu. Tradícia nepredstavuje súhrn všetkého, k čomu predchádzajúce generácie dospeli, vzťahuje sa len na nadindividuálne komponenty kultúry, ktoré sú pre dané spoločenstvo aktuálne. Selektcia prebieha v celom procese vývoja tradície, je prostriedkom jej aktualizácie v konkrétnych kultúrno-spoločenských podmienkach.

Normatívnosť znamená, že tradícia ako jav spoločenského vedomia prejavuje vzhľadom k empirickej skutoč-

nosti normujúcu silu. Nadindividuálne stabilizované zložky kultúry sú vnímané ako pravidlo, ktoré má byť aplikované. Tradícia tak spĺňa normatívnu funkciu kultúry, ktorá zabezpečuje kultúrnu kontinuitu. Normatívnosť tradície udržiava jej stabilnosť, no neznamená jej nemennosť. Podľa M u k a ř o v s k é h o je norma osnovaná na dialektickej antinómii medzi neporušiteľnou platnosťou a púhou regulatívnou potenciou, norma sa mení tým, že „je stále znova aplikovaná a musí sa prispôbovať novým úlohám, ktoré z praxe vychádzajú“.⁵⁰ Normatívnosť sa v jednotlivých kultúrnych tradíciách v rôznej miere spája so spoločnými sankciami, vyvolanými ich porušovaním.⁵¹

Produktívnosť (neproduktívnosť) je úzko spätá s normatívnosťou: tradícia ako systém noriem sa stáva (zo samotnej podstaty normy) nielen progresívnym, ale aj retardačným momentom vo vývoji kultúry. Produktívnosť tradície znamená jej schopnosť vytvárať spoločensky aktuálnu hodnotu, čím sa tradícia ohraničuje historickými a sociálnymi súvislosťami. Pri určovaní spoločenskej hodnoty je dôležitý funkčný aspekt tradície. Spoločenstvo zachováva produktívne tradície, ich pôsobenie môže však mať progresívny, ale i regresívny charakter. Tým, že tradícia je schopná vytvárať aktuálnu hodnotu, stáva sa sama vo vedomí spoločenstva hodnotou. Z toho vyplýva uvedomelé udržiavanie tradície, rozlišovanie tradičného a netradičného v kultúre spoločenstva. Tradícia je východiskovou platformou hodnotiacich postojov.

POZNÁMKY

- 1 KAGAN, M. S.: *Ludská činnosť*. Bratislava 1977, s. 34.
- 2 MARKARIAN, E. S.: *Očerki teorii kultury*. Jerevan 1969.
- 3 MARKARIAN, E. S.: c. d., s. 61.
- 4 KAGAN, M. S.: c. d., s. 148.

5 Tamtiež, s. 41.

6 MARKARIAN, E. S.: c. d., s. 85—86.

7 HRUŠOVSKÝ, I.: *Dialektika bytia a kultúry*. Bratislava 1975, s. 22.

8 SZACKI, J.: *Tradycja. Przegląd problematyki*. Warszawa 1971. Autor v časti

- Trzy pojęcia tradycji (s. 93—192) vyčleňuje tri smery ponímania tradície v súčasnej literatúre (činnostný, predmetový a podmetový, s. 97).
- 9 SPIRKIN, A. G.: Čelovek, kultura, tradicija. In: Tradicija v istorii kultury. Moskva 1978, s. 8.
 - 10 Tamtiež, s. 8.
 - 11 BLAGOJ, D. D.: O tradiciach i tradicionnosti. In: Tradicia v istorii kultury. Moskva 1978, s. 30.
 - 12 SPIRKIN, A. G.: c. d., s. 8.
 - 13 Tamtiež.
 - 14 LOTMAN, J.: Tipologija kultury. Moskva 1970. Cit. podľa slov. prekladu v NÚ SAV.
 - 15 Tamtiež.
 - 16 SPIRKIN, A. G.: c. d., s. 11.
 - 17 BROMLEJ, J. V.: Etnos a etnografia. Bratislava 1980, s. 80.
 - 18 Československá vlastivěda, díl III. Lidová kultura. Praha 1968, s. 20.
 - 19 JEŘÁBEK, R.: „Malá“ a „velká“ tradice na současné vesnici. In: Současná vesnice. Teoretické, metodologické a kulturné politické problémy integrovaného společenskovedního výzkumu. Brno 1978, s. 74.
 - 20 FROLEC, V.: Lidová kultura v současném kulturním životě. In: Lidové umění a dnešek. Brno 1977, s. 22.
 - 21 LEŠČÁK, M.: Úvahy o predmete národopisného bádania. Slov. Národop., 17, 1969, s. 369—380.
 - 22 FILOVÁ, B.: K niektorým aktuálnym metodologickým otázkam národopisnej vedy. Slov. Národop., 8, 1960, s. 177—184.
 - 23 KRAMAŘÍK, J.: K otázce pojmu tradice. In: Premeny ľudových tradícií v súčasnosti, 1. Československo. Bratislava 1977, s. 63.
 - 24 ROBEK, A.: K některým otázkám modifikace tradice v oblasti sociálních vztahů a duchovní kultury. In: Premeny ľudových tradícií v súčasnosti, 1. Československo. Bratislava 1977, s. 95.
 - 25 FOJTÍK, K.: Problémy a metody národopisného výzkumu průmyslového města a oblasti. Slov. Národop., 13, 1965, s. 316.
 - 26 BROMLEJ, J. V.: c. d., s. 87.
 - 27 Tamtiež, s. 83.
 - 28 Tamtiež, s. 84.
 - 29 Tamtiež, s. 80.
 - 30 KON, I. S.: Problémy medzigeneračnej transmisie kultúry v období vedeckotechnickej revolúcie. Slov. Národop., 24, 1976, s. 506.
 - 31 MELICHERČÍK, A.: Tradičné a netradičné v ľudovej kultúre. Slov. Národop., 14, 1966, s. 564.
 - 32 Tamtiež, s. 565.
 - 33 KRAMAŘÍK, J.: c. d., s. 62.
 - 34 Tamtiež.
 - 35 BOGATYRIOV, P. G.: Aktivně kolektivní, pasivně kolektivní, produktivní a neproduktivní etnografické jevy. In: Souvislosti tvorby. Praha 1971, s. 166.
 - 36 Napr. MELICHERČÍK, A.: Teória národopisu. Turčiansky Sv. Martin 1945, s. 90; BROMLEJ, J. V.: c. d., s. 83 a iní.
 - 37 Prehľad najdôležitejších prác uvádza KREKOVICHOVÁ, E.: K fenoménu kolektívnosti pri skúmaní folklórnych javov v súčasnosti. Slov. Národop., 28, 1980, s. 394—398.
 - 38 BOGATYRIOV, P. G. — JAKOBSON, R.: Folklór jako zvláštní forma tvorby. In: BOGATYRIOV, P. G.: Souvislosti tvorby. Praha 1971, s. 36—47.
 - 39 Tamtiež, s. 36.
 - 40 Tamtiež, s. 40.
 - 41 BOGATYRIOV, P. G.: Tradicija i improvizacija v narodnom tvorčestve. In: Voprosy teorii narodnogo iskusstva. Moskva 1971, s. 396—400.
 - 42 Tamtiež, s. 400.
 - 43 GUSEV, V. J.: Estetika folklóru. Praha 1978, s. 180.
 - 44 Tamtiež, s. 191.
 - 45 BURLASOVÁ, S.: Ludová píseň v súčasnosti. Slov. Národop., 20, 1972, s. 231.
 - 46 Tamtiež, s. 229.
 - 47 GUSEV, V. J.: c. d., s. 194.
 - 48 SADOVSKIJ, V. N.: Základy všeobecné teórie systémov. Logicko-metodologická analýza. Bratislava 1978, s. 50.
 - 49 Tamtiež, s. 83.
 - 50 MUKAŘOVSKÝ, J.: Estetická funkce, norma a hodnota jako sociální fakty. In: Studie z estetiky. Praha 1966, s. 28—30.
 - 51 K tomu i k ďalším vymedzeným vlastnostiam viď JAKUBÍKOVÁ, K.: Teoretické východiská ku štúdiu obyčajov. Slov. Národop., 28, 1980, s. 616—617.

Резюме

В статье автор ориентируется на определение основных свойств традиции как общего принципа истории культуры и на их характеристику в суженной области народной культуры. Он констатирует, что понятие „традиция“ обобщает определенные структурные свойства народной культуры, которые проявляются в двух плоскостях:

а) характеризуют внутреннюю структуру культуры, ее элементы, связи, отношения и их упорядоченность и организацию. Традиция как необходимая и закономерная составная часть культуры, которую данная общность освоила в процессе социализации, имеет в этом аспекте свойства

- стабильность (относительная неизменность)
 - коллективность (надиндивидуальность);
- б) характеризуют функционирование куль-

туры, определенные внутренние законы поведения системы. Традиция является здесь одной из закономерностей, коллективность процесса творчества раскрывает связи традиция-импровизация (актуализация традиции) и традиция-инновация (отклонение от традиции). Важно, что традиция действует в этом процессе как ценность, является основой ценностной ориентации носителей культуры. Традиция как составная часть динамического механизма культуры имеет следующие основные свойства: нормативность, селективность, продуктивность (непродуктивность).

Определенные свойства можно считать общими свойствами традиции вне зависимости от упомянутых различных системных подходов, посредством которых они анализировались.

ZU DEN THEORETISCHEN AUSGANGSPUNKTEN DES STUDIUMS DER TRADITION

Zusammenfassung

In dem Beitrag konzentriert sich der Autor auf die Bestimmung der Grundeigenschaften der Tradition als des allgemeinen Prinzips der Kulturgeschichte und auf ihre Charakterisierung auf dem verengten Gebiet der Volkskultur. Er stellt fest, dass der Begriff die Tradition bestimmte Struktureigenschaften der Volkskultur verallgemeinert, die sich in zwei Ebenen offenbaren

а) sie charakterisieren den inneren Bau der Kultur, ihre Elemente, Beziehungen, Bindungen und ihre Anordnung und Organisation. Die Tradition als eine unausbleibliche und gesetzmässige Komponente der Literatur, die sich die gegebene Gemeinschaft im Prozess der Sozialisierung aneignete, hat aus diesem Aspekt folgende Grundeigenschaften

- die Stabilität (relative Unveränderlichkeit) und
 - Kollektivität (Überindividualität),
- б) sie charakterisieren das Funktionieren

der Kultur, bestimmte innere Gesetze des Verhaltens des Systems. Die Tradition stellt hier eine von den Gesetzmässigkeiten dar, die Kollektivität des Gestaltungsprozesses deckt die Bindungen Tradition-Improvisation (Aktualisierung der Tradition) und Tradition-Innovation (Abneigung von der Tradition) auf. Es ist wichtig, dass die Tradition in diesem Prozess als ein Wert wirkt, er ist die Unterlage der Wertorientierungen der Träger der Kultur. Die Tradition als Komponente des dynamischen Mechanismus der Kultur hat folgende Grundeigenschaften

- die Normativität
- die Selektivität
- die Produktivität (Nichtproduktivität).

Die definierten Eigenschaften können als allgemeine Eigenschaften der Tradition ohne Rücksicht auf die angeführten unterschiedlichen Systemzutritte gehalten werden, mit Hilfe deren sie analysiert wurden.

Slovenský národopis

Časopis Národopisného ústavu Slovenskej
akadémie vied

Ročník 30, 1982, číslo 2

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej
akadémie vied

Hlavná redaktorka
Čl. kor. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka
PhDr. VIERA GAŠPARÍKOVÁ, CSc.

Tajomníčka redakcie
PhDr. Zora Vanovičová

Typografia: *Eva Kovačevičová*

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc.,
PhDr. Soňa Burlasová, CSc., doc. PhDr.
Václav Frolec, CSc., doc. PhDr. Emília
Horváthová, CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová,
CSc., PhDr. Igor Krištek, CSc., PhDr.
Milan Leščák, CSc., doc. PhDr. Ján Michálek,
CSc., PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc.
PhDr. Štefan Mruškovič, CSc., PhDr.
Viera Nosáľová, CSc., PhDr. Adam Pranda,
CSc., doc. PhDr. Antonín Robek, CSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Klemensova 19
Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného
povstania, n. p., Martin

Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné pred-
platné Kčs 80,—

Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma
PNS — ÚED, Bratislava, ale aj každá
pošta a doručovateľ. Objednávky do za-
hraničia vybavuje PNS — Ústredná expe-
dícia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6,
884 19 Bratislava.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej aka-
adémie vied, 1982

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Института этнографии Словацкой Ака-
демии Наук

Год издания 30, 1982, № 2

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии
Наук

Редакторы Д-р Божена Филова и Д-р Вера
Гаšпарикова

Адрес редакции: 813 64 Братислава, Клемен-
сова 19

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift des Ethnographischen Institutes
der Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Jahrgang 30, 1982. Nr. 2. Erscheint viermal
im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der
Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und
PhDr. Viera Gašparíková

Redaktion: 813 64 Bratislava, Klemenso-
va 19

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Ethnographic Institute of
the Slovak Academy of Sciences

Volume 30, 1982, No 2

Published quarterly by VEDA, the Pub-
lishing House of the Slovak Academy of
Sciences.

Managing Editors PhDr. Božena Filová
and PhDr. Viera Gašparíková

Editor: 813 64 Bratislava, Klemensova 19
L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnographie de
l'Académie slovaque des sciences

Anné 30, 1982, No. 2

Parait quatre fois par an, Editions de VE-
DA, maison d'édition de l'Académie slova-
que des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et
PhDr. Viera Gašparíková

Rédaction: 813 64 Bratislava, Klemensova
19

Distributed in the socialist countries by
SLOVART Ltd., Leningradská 11, Brati-
slava, Czechoslovakia, Distributed in West
Germany and West Berlin by KUBON
UND SAGNER, D-8000 München 34, Post-
fach 68, Bundesrepublik Deutschland. For
all other countries, distribution rights are
held by JOHN BENJAMINS, B. V., Peri-
odical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA Am-
sterdam HOLLAND

